

5. Марусик В. Правда кличе завжди: Дмитрові Павличку – 75 / В. Марусик // Українське слово. – 2004. – № 40. – С. 12-14.
6. Моренець В. На зрізі контрастних переходів і заперечень / В. Моренець // Дивослово. – 1999. – № 9. – С. 48-51.
7. Никанорова О. “В мені землі моєї кров” / О. Никанорова // Вітчизна. – 1981. – № 6. – С. 159-170.
8. Осьомочкіна О. Дорога як “велика подорож життя” (На матеріалі рубаїв Дмитра Павличка) / О. Осьомочкіна // Дивослово. – 2005. – № 4. – С. 53-55.
9. Павличко Д. “Підтримку усього світу ще треба вміло використати...” / Д. Павличко // Голос України. – 1993. – 30 липня. – С. 2.
10. Павличко Д. За правду треба страждати / Д. Павличко // Дніпро. – 1989. – № 10. – С. 109-120.
11. Павличко Д. Над глибинами: Літ.-крит. статті і виступи / Д. Павличко. – К.: Рад. письменник, 1983. – 271 с.
12. Павличко Д. Ностальгія: Поезії / Д. Павличко. – К.: Основи, 1998. – 222 с.
13. Павличко Д. Про національну безпеку: Виступ на засіданні Верховної Ради України 20.10.1993 / Д. Павличко // Літературна Україна. – 1993. – 28 жовтня. – С. 4-5.
14. Павличко Д. Твори: / Д. Павличко // Збір. тв.: у 3 т. – Т. 2: Поезії. – К.: Дніпро, 1989. – 542 с.
15. Рябчук М. “Я вірю в невичерпні сили народу” / М. Рябчук // Всесвіт. – 1989. – № 9. – С. 132-135.

УДК 821.161

ІСТОРІЯ Й СУЧАСНІСТЬ У ХУДОЖНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ Б. ТЕНЕТИ

Стороженко Л. Г., здобувач

Національний університет “Києво-Могилянська академія”

Стаття присвячена дослідженню художньої інтерпретації історії й сучасності у творчому доробку Бориса Тенети. Зосереджено увагу на світоглядній парадигмі письменника в контексті історичної доби першої третини ХХ століття.

Ключові слова: історія, сучасність, народ, нація, епоха.

Стороженко Л. Г. ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ БОРИСА ТЕНЕТА / Национальный университет “Києво-Могилянська академія”, Україна.

Статья посвящена исследованию художественной интерпретации истории и современности в творчестве Бориса Тенеты. Сосредоточено внимание на мировоззренческой парадигме писателя в контексте исторической эпохи первой трети ХХ века.

Ключевые слова: историческая память, современность, народ, нация, эпоха.

Storozhenko L. G. HISTORY AND CONTEMPORANEITY IN ARTISTIC INTERPRETATION OF BORIS TENETA / National University of Kyiv-Mohyla Academy, Ukraine.

The article is sanctified to research of artistic interpretation of history and contemporaneity in work of Boris Teneta. Attention is concentrated on the world view paradigm of writer in the context of historical epoch of first one third of XX of century.

Key words: history, contemporaneity, people, nation, epoch.

Без історії немає народу. Замовчувати історію – означає залишити людину без історичної пам'яті, національної свідомості й, як результат, позбавити можливості морального відродження. Яскравим доказом цьому є ситуація в Україні першої третини ХХ століття, періоду розгортання масштабної кампанії по боротьбі з культурним і духовним надбанням

минулого. Й саме завдяки художній літературі, як одному з наймогутніших засобів пізнання людини, інструментові впливу на дійсність, еволюціонує свідомість людини, її почуття, воля, психіка, сприйняття та ставлення до світу, формується національний характер – створюється особистість. Літературне полотно є своєрідним історичним довідником, у якому зафіксовано минуле, сучасне, можливе майбутнє, завдяки чому в уяві формуються нові поняття, в душах народжуються незнані досі почуття. Письменники, створюючи типові образи та узагальнюючи життєві явища, виявляють власне ставлення до зображуваних подій. Значення митця, його творчості, літератури загалом, виявляється в тому, наскільки правдиво виражені інтереси та мрії народу.

Творчість Бориса Тенети відображає найхарактерніші риси й особливості еволюції національної літератури, культури, історії тоталітарної доби, жертвою якої став сам письменник. Борис Гурій (справжнє прізвище автора), насильно вилучений із літературного процесу, поєднав у своїх творах кращі якості письменника, філософа, свідомого громадянина, проте життєвий шлях і творча спадщина талановитого митця, на відміну від доробку його сучасників, залишається у вітчизняному літературознавстві малодослідженою. Науковці переважно акцентують увагу на найяскравіших представниках періоду “розстріляного відродження”, незаслужено забуваючи про всіх його учасників. Поодинокі студії В. Дмитренко, В. Мельника, А. Печарського, М. Чабана та ін. не створюють повного творчого образу митця, не дають уявлення про його художньо-естетичну концепцію моделювання світу. На сьогодні у літературознавстві поки-що немає цілісного аналізу творчого доробку Бориса Тенети. Отже, варто розширити об’єкт уваги студій, акцентуючи не лише на творчій спадщині письменника, як ілюстрації епохи, а й об’єктивно висвітлити низку питань, яких торкається митець, серед них – авторське бачення історії й сучасності. Саме цим і зумовлена актуальність нашої роботи.

Мета статті полягає в дослідженні світоглядної парадигми Бориса Тенети в контексті історичної доби першої третини ХХ століття та її реалізації (інтерпретації) у творчому доробку письменника через категорії часу, духовності, історичної долі народу. Акцентується увага на з’ясуванні інтересу митця до історичної проблематики.

Істинний поет за внутрішніми відчуттями, відвертий прозаїк за покликанням, Борис Тенета, йдучи по життю зі своїм незмінним девізом: “А я урізаний для мене час прожити хочу радісно і чесно” [цит. за 1, с. 171], без ілюзій розуміє, що за правду й добро необхідно боротися, щоб зберегти національні інтереси, історію, зрештою, себе. Уже перші твори автора, що з’явилися в друку (це були поезії), стали ґрунтовним доказом цьому. За короткий час поетичний доробок привернув до себе увагу читача вмінням молодого автора за допомогою виразних образів, точних деталей і подій відтворити своєрідність сучасної епохи, повернутися в минуле, змусити радіти й переживати:

Та сьогодні холодно і сумно
І чомусь минулого шкода.
Оглянуся: хутко і столунно
В мертву прірву падають літа... [10, с. 10].

Поетичний доробок Бориса Тенети – це освоєння актуальної сучасної проблематики, виражене в оригінальному художньому ключі. Сповнена світом художніх образів і картин, поезія, на перший погляд, не вирізняється чимось особливим, проте згодом читач розуміє, що це не просто реалістичне відтворення сучасності автора, а глибокий аналіз надскладної історичної епохи, дійсності доби тоталітарної системи, за якої скромне бажання “жити радісно і чесно” було практично нереальним. Свідомість поета сповнена марними надіями та нездійсненими сподіваннями:

Марна праця – все шукать химерне
У минулих і майбутніх днях,
Те, чого ніколи не повернеш,
Що не знайдеш на чужих путях [цит. за 1, с. 171].

Цей факт ще більше поєднує Бориса Тенету з народом, виявляє істину, за якою голос поета співзвучний духові сучасної йому доби, її страждань і зневіри.

На долю письменника випав складний життєвий вибір, шлях творчих пошуків та ідейної боротьби. Нігілістичне ставлення влади до українського народу, національної історії, вікових

звичаїв і традицій відривало сучасну автору літературу й культуру від її першоджерел, позбавляло національної самобутності. Поступово художнє слово набуває контрастного забарвлення темного минулого і світлого сьогодення, перетворюється на оспівування досягнень партії, своєрідні лозунги-агітки, а герої творів перестають відчувати, не можуть співпереживати...

У таких умовах Борису Тенеті довелося боротися за долю літератури, культури, історії, зрештою, долю свого народу. І митець завжди залишався собою, вірним своїм ідеалам. У 1923 році виходить у світ цикл поезій із символічною й доволі промовистою назвою “Доба”. Ще зовсім юний поет, людина прекрасних особистісних якостей, Борис Тенета втілює у своїх творах ідеї благородства, совісті, вірності своєму народу в період надскладних випробувань та історичного замовчування й забуття.

Поезія митця – це не суха риторика, не вірші партійних догм і лозунгів. У його творах істинний невідомий ліризм, відвертий поетичний образ. Від поезії до поезії Борис Тенета заново відкриває красу природи, не забуваючи при цьому про жорстоку дійсність:

Я піду по вулицях осінніх,
Де колись акації цвіли...
Небо знов ясне і таке синє,
Як у нашім (у твоїм) селі...
Так сиджу і крізь туман дивлюся,
Пиво п'ю, ковтаю матюки,
А у темному запльованому люстрі
Під очима бачу синяки [9, с. 7].

Роздумуючи про сучасність, сутність людини та її минуле, національну самобутність, письменник, творить й оригінальну художню прозу, що не відповідає вимогам партійної ідеології. Вже перші його прозові спроби звертають на себе увагу читачів і, звичайно, критиків. Сучасник Бориса Тенети, критик О. Полторацький на сторінках “Пролетарської правди” писав: “Щодо соціальної суті оповідань Тенетиних – мусимо зазначити, що її немає (!) Річ дивна і парадоксальна... Героїв поета обходить революція, всі зміни, що сталися після неї, вони відчуються пасивно” [4]. Та аналіз творчого доробку письменника змушує не погодитися зі словами критика. Поряд з друком у харківському журналі “Червоний шлях” (1924 р.), катеринославській “Зорі” (1925 р.), в журналах “Глобус” та “Нова громада”, Борис Тенета стає активним дописувачем київського літературно-мистецького часопису “Життя й революція” (1925 р.), який “широко відкривав сторінки для молодій українській літературній парості” [11, с. 131]. Саме в ньому виходить друком Тенетин “Безробітній” – оповідання, в якому автор занурюється в глибинний світ людини, яка не має роботи, а відтак, і засобів для повноцінного існування. Вдумуючись в рядки змалювання ситої дійсності на фоні нищого життя більшої частини суспільства: “...на розі Проспекта й Великої – кафе. Музика грає, а люди ідять...” [5, с. 17], – проводимо екскурс в непманський Катеринослав першої третини минулого століття й паралель з не менш контрастним сьогоденням.

Продовження подібної “відсутності” соціального, що є показовим тлом для розуміння та вивчення національної історії, знаходимо й у подальших творах Бориса Тенети. Так, в оповіданні “Голод” (1927 р.) письменник продовжує інтерпретувати сучасну йому дійсність очима творчої особистості, яка, як і сам автор, розуміючи сутність доби, в якій живе (“...чув цікаву розмову однієї панночки... Яка рація їй поступати до інституту? (не біда, що й не прийняли). Пройде вона курси машиністки-друкарки і за допомогою Івана Семеновича (це технік, що під час ленінського набору проліз у партію; вона спочатку навіть не повірила, щоб такий солідний і т.д.) улаштується на посаду й стане комуністкою” [7, с. 15]), не може протистояти дійсності з банальної причини – немає фізичної сили, бо ж: “...хотів написати на цю тему й мораль ще додати хотів, що, мовляв, через таких і все діло псується, не пускайте таких шкурників до партії! Хотів та нічого не вийшло... На пустий шлунок не напишеш!” [7, с. 15]. Звичайно, це не та “соціальна суть”, яку хотіла бачити жорстока система, не ті слова: “Пролетарій не повинен плакати, хоча й голодний! Пролетарій ніколи не повинен занепадати духом! Мотаю головою і кажу: – І який це дурень сказав?.. який дурень?” [7, с. 28], що задовольняли вимоги тоталітарної дійсності. Такі світоглядні позиції митця не могли оминати трагічної долі – Борис Тенета, закінчивши життя самогубством, опинився серед насильно

вилучених із літературного процесу талановитих письменників, твори яких для сучасного дослідника цікаві не тільки з точки зору художньої інтерпретації, а й як історія, ілюстрація епохи.

Екскурс сторінками творів Бориса Тенети, дає змогу говорити про глибинне проникнення автора в суспільне життя народу, охоплення широкого кола нагальних проблем сучасної автору дійсності. Письменник, прагнучи відшукати корені загрозової дисгармонії у суспільстві, своєю творчою уявою повертається в революційні роки. Відтак, у 1929 р. виходить збірка оповідань “Десята секунда” (“Десята секунда”, “Ковалі”, “Ненависть”), лейтмотивом якої стає усвідомлення того, що насадження класової ненависті пробуджують в пересічній особистості нелюдські інстинкти й закладають підвалини жорстокості й ненависті людини до людини. Яскравим прикладом цьому є той факт з оповідання “Ненависть”, що червоний командир Гнат Власенко воює проти петлюрівського загону, очолюваного його братом Кіндратом, а перебуваючи у полоні власних військ, не може довести, що дійсно є бійцем Червоної армії, і, маючи можливість втекти, не наважується цього зробити, гине від рук своїх червоноармійців, хоча “померти від рук своїх – безглуздо, смішно... Знати, що твоя смерть нічого не варта...” [8, с. 19].

Сучасність Бориса Тенети, відтворена на сторінках художніх творів, для нас є історією. Найширше епічний талант автора, його бачення художнього світу й відображення в ньому історії й сучасності розкривається в жанрі повісті, як формі оптимального відображення подій тогочасної дійсності. У 1927 р. з-під пера письменника виходить повість “Гармонія і свинушник”. Алегорично-символічна назва твору вказує на суперечливу сутність і характер світосприйняття автором тогочасної ситуації в країні. Змальовуючи дві контрастні форми людського життя – “свинушника”, як символ жорстокого й брудного сьогодення, де “ми всі стоїмо там по коліна в болоті. Є десь сонце... Є... Бо пробивається крізь щілину й навіть болото золотить, а навколо в теплом багні лежать свині і задоволено хрюкають. Їм добре, немає у них ніяких думок і сумнівів. Почнеш їх розбуркувати, так вони тебе ідіотом назвуть. Ти не думай, що вони за старе тримаються. Це невелика б біда була, але вони нюхом добре чують все нове й свіже, переможне і лізуть туди, несучи за собою свій свинушник” [6, с. 66], і “гармонії”, як ілюзії ідеального суспільства, в якому “будуть колись люди, коли настане та гармонія... Але, видно, далеко той час, що я й увявити собі не можу, хоч роблю, будую її ту гармонію сонячну” [6, с. 67], – Борис Тенета вводить у твір суто символічні образи головних героїв Катерини та Михайла, взаємини яких побудовані на життєвих контрастах, є відображенням протилежних напрямів тогочасного життя. Однодумці і близькі духовно в минулому, сповнені мрій про щасливе майбуття, вони штурмують Перекоп у громадянську війну, а зустрівшись згодом, виявляються різними й чужими людьми. Михайло, згадуючи коханої “темні очі й слова вперто бентежні” думає: “Чудні вони всі. Самі собі роблять перешкоди, а потім б'ються. От і Катерина... Роби найкраще, наскільки життя дозволяє. Вище голови не стрибнеш все одно. Не треба своїм почуттям давати волю. Треба для себе самого партдисципліну завести...” [6, с. 49].

У прозі Бориса Тенети об'єктивний, у чомусь новаторський, процес художнього осягнення складних життєвих явищ. Письменник відчуває й усвідомлює свою причетність до долі народу, нації. Він відчуває неповторність образу рідної землі, знає характер свого народу, його історичну минувшину й уміє майстерно, переконливо говорити про сучасність. Увесь трагізм першої третини минулого століття луною відгукується в душі і творах митця, відчувається очевидний гнітливий вплив сучасного автору суспільно-політичного становища й напруги в соціальному та літературному житті України зазначеного періоду. У 1928 р. відбувся саморозпуск літературно-мистецького угруповання “Ланка-МАРС”, до складу якого входив Борис Тенета. Будучи членом літературно-мистецької організації, письменник разом з іншими її представниками (Б. Антоненко-Давидович, І. Багрянний, М. Галич, В. Підмогильний, Є. Плужник та ін.) прагнув бути захисником “своєї національної правди, зрозумілої і освяченої всіма народами, не викликаючи боротьби з марксизмом, а по можливості обминати його спокійно” [3, с. 101]. Проте правдиво “ілюструвати” епоху, відтворювати тогочасну дійсність видавалося надскладним завданням. Не можемо не погодитися з думкою соратника Бориса Тенети, ланчанина Т. Осьмачки, який у своїй історико-мемуарній розвідці про розстріляне українське відродження зауважує, що необхідно було “...до уряду триматися як можна нейтральніше і не помагати йому мистецьким словом ні в чому, а рідне життя, українське, Філологічні науки

відбити в образах мистецтва правдиво, але так, як це було можливо у тодішнім політичному плетиві життя... Та й про що повинні були писати молоді українські письменники, коли вони свідомо були зважені обходити гостроту часу, яка щоденно стрясала в селах криками гвалтів і насилля, а ночами освітлювалася пожежами то в селах, то в хуторах: бо палили або садиби протисоветських партизан, або партизани палили садиби прихильників советської влади? <...> віднестися чесно і сміливо до своїх письменницьких обов'язків, значило на протязі якогонебудь тижня бути заарештованим Чекою, аби уже із-під арешту не вийти до Страшного Суду. А якщо й вийти, то душевним калікою, бо з людини там часто робили таємного співробітника Чека. І рятунку правдивому слову не було" [3, с. 103-104].

Г. Костюк згадує, що на початку 1928 р. Борис Тенета дав йому машинописну копію забороненого памфлету М. Хвильового "Україна чи Малоросія?" і схвильовано сказав: "Щоб так писати... треба мати неабияку громадянську відвагу і талант. Хвильовий єдиний серед нас, що це має. Але читав "Від ухилу – у прірву" Андрія Хвилі?.. Прочитай до кінця. Заноситься на великий погром" [2, с. 215-216].

Це були, по-своєму, пророчі слова - почалися фатальні для української інтелігенції тридцять роки. Арешти найближчих Тенеті письменників-побратимів Г. Косинки, В. Підмогильного, Є. Плужника, Д. Фальківського та ін. поклали край кращим творчим задумам і сподіванням письменника, серед яких – ідея створення історичного роману, темою якого стали "історія й практика завоювання Мехіко іспанськими колонізаторами на чолі з Кортесом. Потрясаючі епізоди, жакливе винищення тубільного населення ацтеків та індіан. Такої теми українська література ще не мала..." [цит. за 2, с. 220], – підкреслював Борис Тенета. Звичайно, не можемо не констатувати той факт, що роман безумовно мав би перегук з актуальною жорстокою українською сучасністю, а тому писався неквапливо, з надією на зміни в тоталітарній державі, яка замість підтримки й розвитку національного, як складової "совецкого" інтернаціоналізму, винищувала кращий цвіт нації в таборах та катівнях.

Ідейно-естетична боротьба Бориса Тенети становить собою новий образ мислення, свіжі світоглядні позиції. Творчий доробок митця займає особливе місце в історії українського художнього слова. Твори Бориса Тенети – це цілий художній світ, в якому відображено не тільки особисте автора, а історія й сучасність народу. Письменник показує нерозривний зв'язок часу, ним створена система образів, у яких втілено характер, психологію й мудрість нації. В цьому сенсі творча спадщина автора завжди буде сучасною й актуальною, оскільки визначена необхідністю з'ясування історичної правди, осмислення національної минувшини, виховання національної свідомості окремого покоління. Історію української літератури неможливо уявити без творчого портрету Бориса Тенети, а школа його патріотичного ставлення до власного народу є школою творчої майстерності для сучасних і майбутніх літераторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко-Давидович Б. Нездійсненна поезія / Б. Антоненко-Давидович // Антоненко-Давидович Б. Здалека і зблизька. – К.: Радянський письменник, 1969. – С. 169-173.
2. Костюк Г. Зустрічі і прощання: Спогади: у 2-х кн. / Інститут літератури НАН України та ін. – К.: Смолоскип, 2008. – 718 с.
3. Осьмачка Т. Мої товариші / Т. Осьмачка // Березіль. – 1996. – № 3-4. – С. 95-124.
4. Полторацький О. Критичні відгуки / О. Полторацький // Пролетарська правда. – 1927. – 8 травня.
5. Тенета Борис. Безробітний / Борис Тенета // Життя й революція. – 1925. – № 6-7. – С. 16-22.
6. Тенета Борис. Гармонія і свинушник: Ч. I. / Тенета Борис // Життя й революція. – 1927. – № 8. – С. 48-75.
7. Тенета Борис. Голод / Борис Тенета // Листи з Криму. – К.: Маса, 1927. – С. 15-30.
8. Тенета Борис. Ненависть / Борис Тенета. – Дніпропетровськ: Зоря, 1930. – 32 с.
9. Тенета Борис. Ти сидиш в задимленій кімнаті... / Борис Тенета // Життя й революція. – 1926. – № 9. – С. 7.

10. Тенета Борис. Цю весну... / Борис Тенета // Вільна думка. – 1992. – № 3. – С. 9-10.
11. Чабан М. Закривавлене горло шепоче слова...: [Борис Тенета – жертва “Розстріляного відродження”: 70-річчя Спілки письменників] / М. Чабан // Січеслав. – 2004. – № 1. – С. 130-133.

УДК 821.161.2.0'06-2

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО В ХУДОЖНЬОМУ ОСМИСЛЕННІ О. ДОВЖЕНКА

Троша Н. В., аспірант

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Стаття присвячена дослідженню традицій українського козацтва в літературній творчості О. Довженка. Аналізуються кіноповісті “Щорс”, “Тарас Бульба”, “Україна в огні”, а також драматична поема “Потомки запорожців”.

Ключові слова: українське козацтво, запорожці, історія, традиції.

Троша Н. В. УКРАИНСКОЕ КАЗАЧЕСТВО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОСМЫСЛЕНИИ А. ДОВЖЕНКО / Глуховский НПУ им. А. Довженко, Украина.

Статья посвящена исследованию традиций украинского казачества в литературном творчестве А. Довженко. Анализируются киноповести “Щорс”, “Тарас Бульба”, “Украина в огне”, а также драматическая поэма “Потомки запорожцев”.

Ключевые слова: украинское казачество, запорожцы, история, традиции.

Trosha N. V. THE UKRAINIAN COSSACKS ARE IN ARTISTIC COMPREHENSION OF A. DOVZHENKO / GNPU the name after A. Dovzhenko, Ukrain.

The article is devoted research of traditions of Ukrainian the cossacks in literary creation of O. Dovzhenko. Such movie-essays of artist are analysed, as “Schors”, “Taras Bul'ba”, “Ukraine afire”, and also dramatic poem “Descendants of the Zaporozhian cossacks”.

Key words: Ukrainian the cossacks, Zaporozhian cossacks, history, traditions.

Ім'я О. Довженка асоціюється передусім із його кінематографічною й письменницькою діяльністю, що, зважаючи на його неабиякі успіхи в цих царинах, є цілком логічним. А між тим митець був ще й справжнім знавцем історії. Історичні ремінісценції можна віднайти в багатьох його художніх творах, не говорячи вже про “Щоденник”. Про зв'язок творчості О. Довженка з історичним матеріалом пише, зокрема, О. Бабишкін. “Не раз наголошуючи на тому, що сучасне лежить на шляху з минулого в майбутнє, – зазначає дослідник, – він закликав з належною повагою і турботою ставитися до визначних надбань нашого народу в минулому” [7, с. 8].

Чи не найулюбленішою в митця була тема українського козацтва, що в його літературному доробку є, по суті, наскрізною. Це до певної міри знайшло своє відображення в кіноповістях “Щорс”, “Тарас Бульба”, “Україна в огні”, а також драматичній поемі “Потомки запорожців”.

Отже, метою нашої статті є висвітлення традицій українського козацтва в літературній творчості О. Довженка.

Історична тематика, зокрема козаччина, була близькою для митця. Адже сам він родом із козацького краю – Сіверщини. Як стверджував дослідник його творчості С. Коба, за переказами, предки Довженків були козаками і ще десь у середині XVIII століття прибули до Сосниці з Полтавщини [3, с. 12]. Розрісшись, рід розділився на кілька сімейств. Саме в одній із таких родин на хуторі В'юнище (тепер у межах міста *Сосниця Чернігівської області*) і народився 1894 року О. Довженко. Про козацьке походження Довженків свідчить запис того року в метричній книзі Соборно-Троїцької церкви: “Рождение: 29 августа; крещение: 30 августа; звание, имя и фамилия родителей и какого вероисповедания: сосницкий казак Петр Семенович Довженко и законная жена его Дария Ермолаевна...” [8, с. 17].

О. Довженко в “Автобіографії” так говорить про своє походження: “Народився я 30 серпня 1894 року на околиці невеликого повітового містечка Сосниці на Чернігівщині, що звалось